

потребує щорічного зростання обсягів інвестицій у заходи щодо запобігання НС, зменшення їх масштабів і кількості та ліквідації наслідків НС. У цілому резервний фонд у бюджеті області у 2015 році повинен становити близько 3 млн. гривень.

Література

1. Данилишин Б.М., Ковтун В.В., Степаненко А.В. Наукові основи прогнозування природно-техногенної (екологічної) безпеки. – К.: “Лекс Дім”, 2004. – 552 с.
2. Качинський А.Б., Хміль Г.А. Екологічна безпека України: аналіз, оцінка та державна політика. – К., 1997. – 119 с.
3. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Відп. ред. Дорогунцов С.І. – К.: Агентство “Чорнобильінтерінформ”, 2004. – 336 с.

УДК 336.7:622

О.М.СУХІНА

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ГІРНИЧОДОБУВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПОДАТКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЛАТЕЖІВ

Реформування системи платежів та перегляд нормативної бази, що відбуваються останніми роками, включають підвищення базових нормативів платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, індексацію нормативів платежів за користування надрами (з урахуванням індексу цін виробників промислової продукції), індексацію нормативів зборів за геологорозвідувальні роботи (з урахуванням індексу споживчих цін), збільшення ставок рентних платежів, індексацію зборів за забруднення навколишнього природного середовища (з урахуванням індексу споживчих цін) та ін. Але прогресивних зрушень у динаміці частки податкових зобов'язань гірничодобувних підприємств у доходах державного бюджету не простежується (рис. 1).

У статті проведений детальний аналіз виконання гірничодобувними підприємствами податкових зобов'язань в умовах реформування системи платежів, у тому числі в регіональному розрізі, протягом року та порівняно з передбаченими державним бюджетом доходами. Зазначене пов'язане з науково-дослідною роботою Ш-3-05 (87) “Дослідження проблем модернізації національного господарства в контексті світових тенденцій сталого розвитку”, яка проводиться в Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України.

Питаннями вдосконалення системи платежів за користування надрами та рентних платежів займаються В.С. Міщенко [1], В.В. Матюха [2] (Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України), І.Д. Андрієвський [3]

(Український державний геологорозвідувальний інститут), М.В. Кочкур (Державна геологічна служба) та інші.

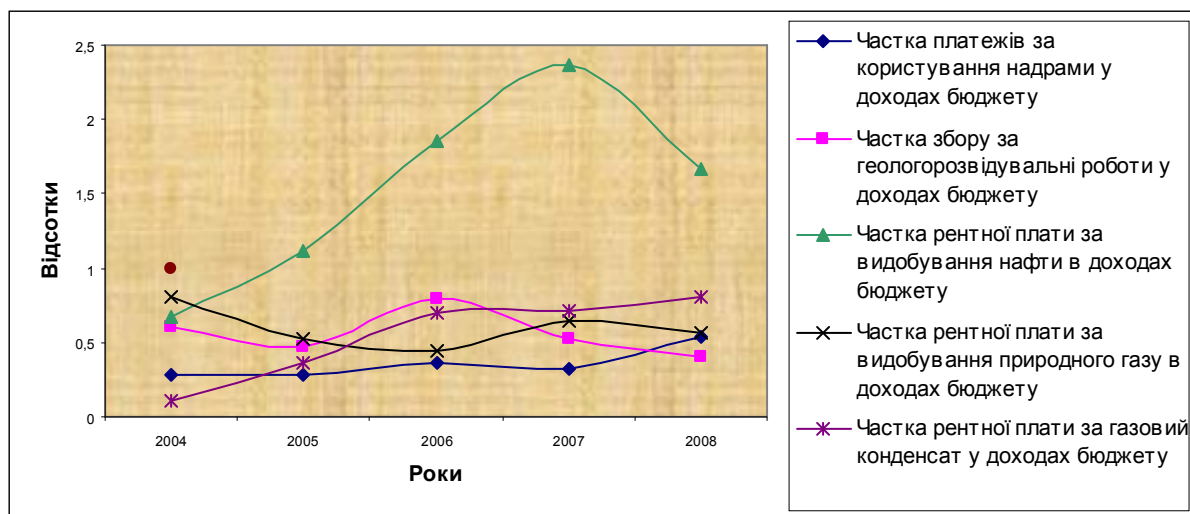

Рисунок 1. Динаміка частки податкових зобов'язань гірничодобувних підприємств у доходах державного бюджету

На думку автора, прийнятними для оцінки гірничої ренти є методики Ю.В. Разовського (Московська державна академія тонкої хімічної технології імені М.В. Ломоносова) [4] та В.В. Матюхи (РВПС України НАН України), оскільки найбільш відповідають економічним реаліям надрокористування. Недоліком методики Ю.В. Разовського є те, що вона не враховує цінність грошей у часі та інвестиційні ризики, але її можна внести до активу. Найбільш економічно обгрунтованою в цьому плані є розробка В.В. Матюхою методики оцінки гірничої ренти, яка дозволяє чітко визначати та розмежовувати розмір нормативного прибутку надрокористувача й понаднормативний прибуток, що повинен зараховуватись на користь держави у вигляді рентного платежу. Ця методика враховує не тільки гірничо-геологічні умови, а й вартість мінеральних ресурсів, кон'юнктуру ринку та цінність грошей у часі.

Платежі за користування надрами. Частка платежів за користування надрами у доходах державного бюджету в останні роки поступово зростає (з 0,28% у 2004 р. до 0,54% у 2008 р.) (див. рис. 1). На 2007 рік Верховною Радою України затверджено обсяг надходження коштів від платежів за користування надрами у 501,1 млн. грн. Фактичний обсяг акумульованих фінансових ресурсів становив 519,7 млн. грн. У 2006 р. – 456,2 та 484,1 млн. грн. відповідно.

Зростання обсягу фактичних надходжень пов'язане із збільшенням нормативів плати та індексацією платежів. Так, якщо з 1998 по 2003 рік обсяги надходжень до зведеного бюджету були в межах від 38,7 млн. грн. (1998 р.) до 79,2 млн. грн. (2003 р.), то у 2004 р. вони вже склали 273,8 млн., у 2007 р. – 591,7 млн. гривень.

Оскільки базові нормативи плати за користування надрами для видобування корисних копалин на 2007 рік набули чинності з 1 січня 2007 року і відповідно до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 6 листопада

2003 року № 1735 “Про проведення індексації нормативів плати (збору) за використання природних ресурсів” є нововведеними, тому їх індексація у поточному році не проводилася.

На рисунку 2 зображена динаміка надходження до державного бюджету платежів за користування надрами протягом 2007 року. В цілому простежується рівномірна сплата платежів, але дещо менший рівень надходження платежів зафіксовано за другий квартал. У 2008 році динаміка надходження платежів за користування надрами була наступною: у січні – більше як 25,1 млн. грн., лютому – понад 115,0 млн. грн., березні – 37,7 млн., квітні – 44 млн., травні – 215,6 млн., червні – 40,2 млн. гривень.

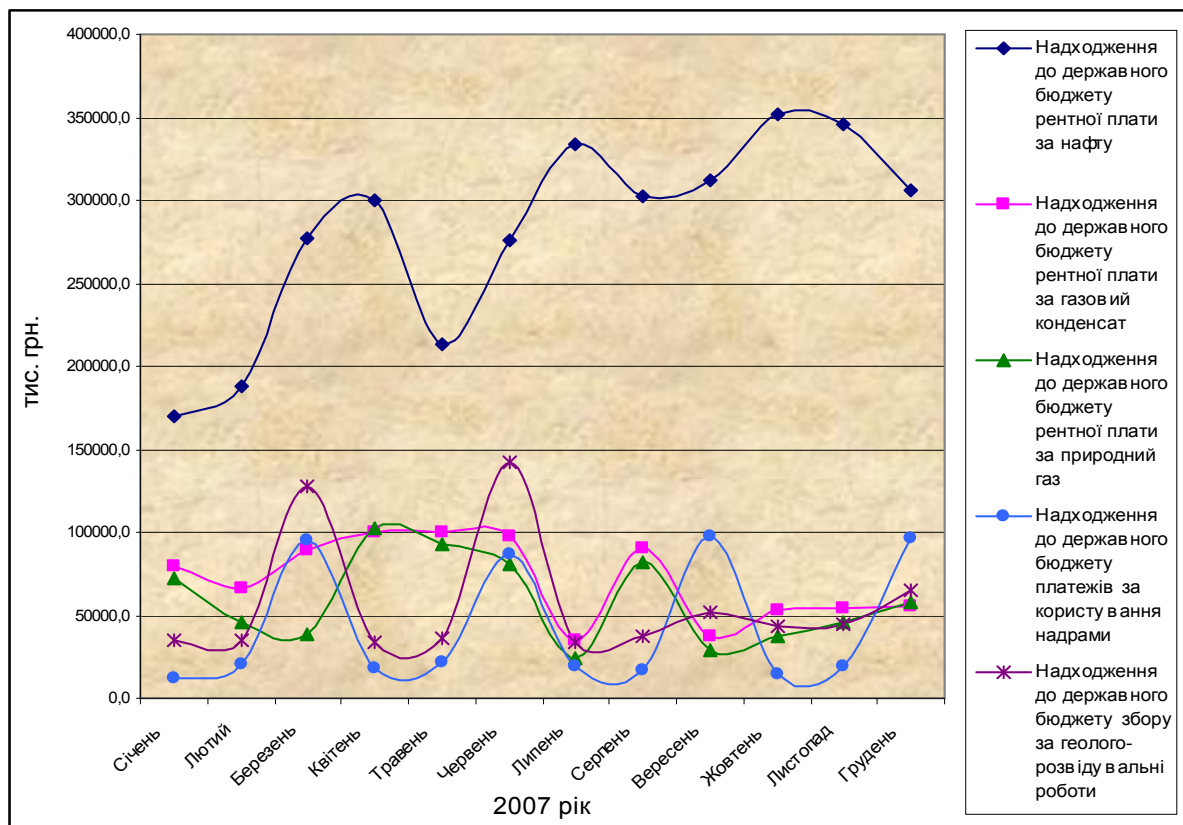

Рисунок 2. Надходження до державного бюджету рентної плати за нафту, газовий конденсат та природний газ, платежів за користування надрами та збору за геологорозвідувальні роботи у 2007 році

Аналіз надходження платежів за користування надрами до зведеного, державного та місцевих бюджетів по регіонах у 2007 році показав, що найбільші обсяги платежів надходять з Дніпропетровської (230,0 млн. грн. до державного та 3,2 млн. грн. до місцевого бюджетів), Полтавської (60,0 та 4,9 млн. грн.) відповідно та Донецької областей (44,9 та 4,6 млн. грн. відповідно) (рис. 3).

З метою приведення у відповідність до Кодексу України про надра, Закону України від 27 грудня 2007 року №107-VI “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів

України” та Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ “Про систему оподаткування” постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 року № 264 “Про заходи щодо справляння платежів за користування надрами для видобування корисних копалин” затверджено новий Порядок справляння платежів за користування надрами для видобування корисних копалин. Цим Порядком встановлено єдині правила справляння платежів за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення на території України у межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, виявлення платників та об’єкта оподаткування платежів за користування надрами, встановлення порядку визначення вартості одиниці видобутої корисної копалини та обчислення податкових зобов’язань.

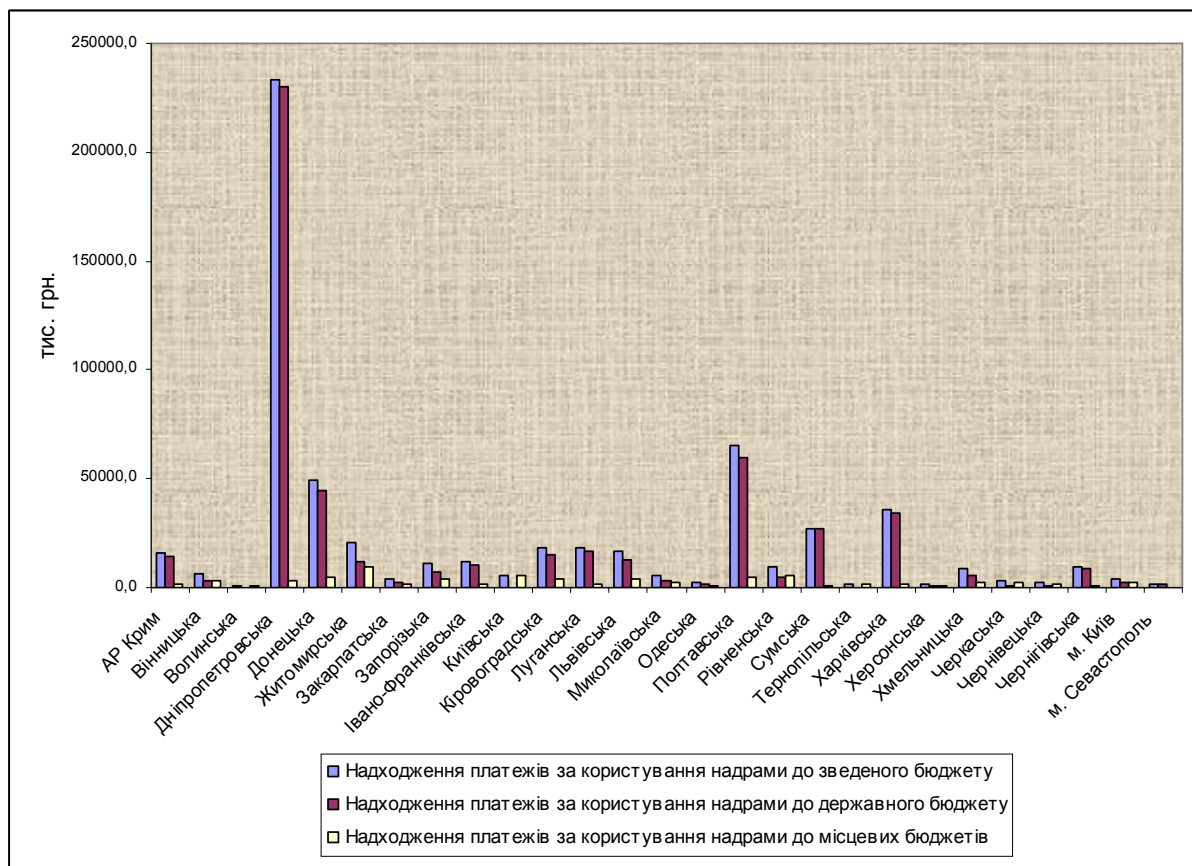

Рисунок 3. Надходження платежів за користування надрами до зведеного, державного та місцевих бюджетів по регіонах у 2007 році

Враховуючи, що базові нормативи плати за користування надрами на 2008 рік, наведені у додатку 1 до розділу II Закону України № 107-VI “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 28 грудня 2007 року, набули чинності з 1 січня 2008 року, в поточному році вони не підлягають індексації.

Якщо розглядати в галузевому аспекті, то, наприклад, надходження до бюджету платежів за користування надрами від вуглевидобувних підприємств

Міністерства вугільної промисловості України склало 20,8 млн. грн. у 2006 р. У 2007 р. сума була значно меншою – 19,9 млн. грн., або 3,83 % від суми платежів за користування надрами, сплачених гірничодобувними підприємствами України без урахування збору за геологорозвідувальні роботи (ГРР).

Збір за геологорозвідувальні роботи. Частка збору за геологорозвідувальні роботи, які спрямовуються на розвиток мінерально-сировинної бази, виконані за рахунок державного бюджету, у доходах бюджету у 2004 р. становила 0,61%, 2005 – 0,47%; з 2006 р. до 2008 р. зменшились із 0,79 до 0,40% (див. рис. 1). В абсолютних показниках передбачені доходи від зборів за ГРР у 2006 р. зросли у 2 рази й досягли 1,0 млрд. грн. Це пов'язано з тим, що у 2006 році почали підлягати індексації нормативи збору з урахуванням індексу інфляції.

Фактичні надходження збору за ГРР до державного бюджету у 2002 р. склали 251,9 млн. грн. (69,6% від обсягів, затверджених Верховною Радою України), у 2003 р. – 350,4 млн. грн. (що на 50,4 млн. більше від запланованого), у 2004 р. – 426,0 млн. грн. (на 26 млн. більше відповідно). У 2006 р. надійшло 658,5 млн. грн., що склало 65,3% від запланованого. Низький показник сплати у 2006 р. пов'язаний із подвійним збільшенням суми збору та запровадженням індексації нормативів збору. У 2007 р. надходження до державного бюджету збору за ГРР складало 686,4 млн. грн. (83,0% від обсягу доходів державного бюджету). Якщо розглядати динаміку сплати зборів за ГРР протягом року, то у 2007 р. більша частина збору надійшла у першому та другому кварталі, у третьому та четвертому збори сплачені не в повному обсязі (див. рис. 2).

У 2008 р. відповідно до пп. 3 п. 19 розділу II Закону України від 27 грудня 2007 року № 107-VI “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” до нормативів збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 29 січня 1999 року № 115, застосовується коефіцієнт 2,27 (у 2006 р. – 2,11). За I півріччя 2008 р. до бюджету вже надійшло 308,1 млн. грн. збору за ГРР.

В регіональному аспекті значні обсяги збору за геологорозвідувальні роботи у 2007 р. надійшли з Полтавської області (148,7 млн. грн.), Харківської (121,0 млн. грн.), Дніпропетровської (90,3 млн. грн.) та Сумської (90,3 млн. грн.) (рис. 4). Тобто найбільшими платниками збору за ГРР є нафтогазодобувні підприємства.

Таким чином, надходження до державного бюджету зборів за геологорозвідувальні роботи після реформування системи платежів значно зросли, але виконуються не повною мірою. Їх частка у доходах державного бюджету в 2008 році зменшилась у 2 рази порівняно з 2006 роком.

Рентна плата за видобування вуглеводнів. Рентні платежі за видобування вуглеводнів становлять значну частину доходів бюджету (понад 3%). Фактичні надходження рентних платежів до бюджету у 2001р. зросли у 3,8

раза порівняно з попереднім роком і становили 668,6 млн. грн.; у 2002 р. – на 64,2 млн.; у 2003 р. – на 43,9 млн.; у 2004 р. – на 177,5 млн. гривень.

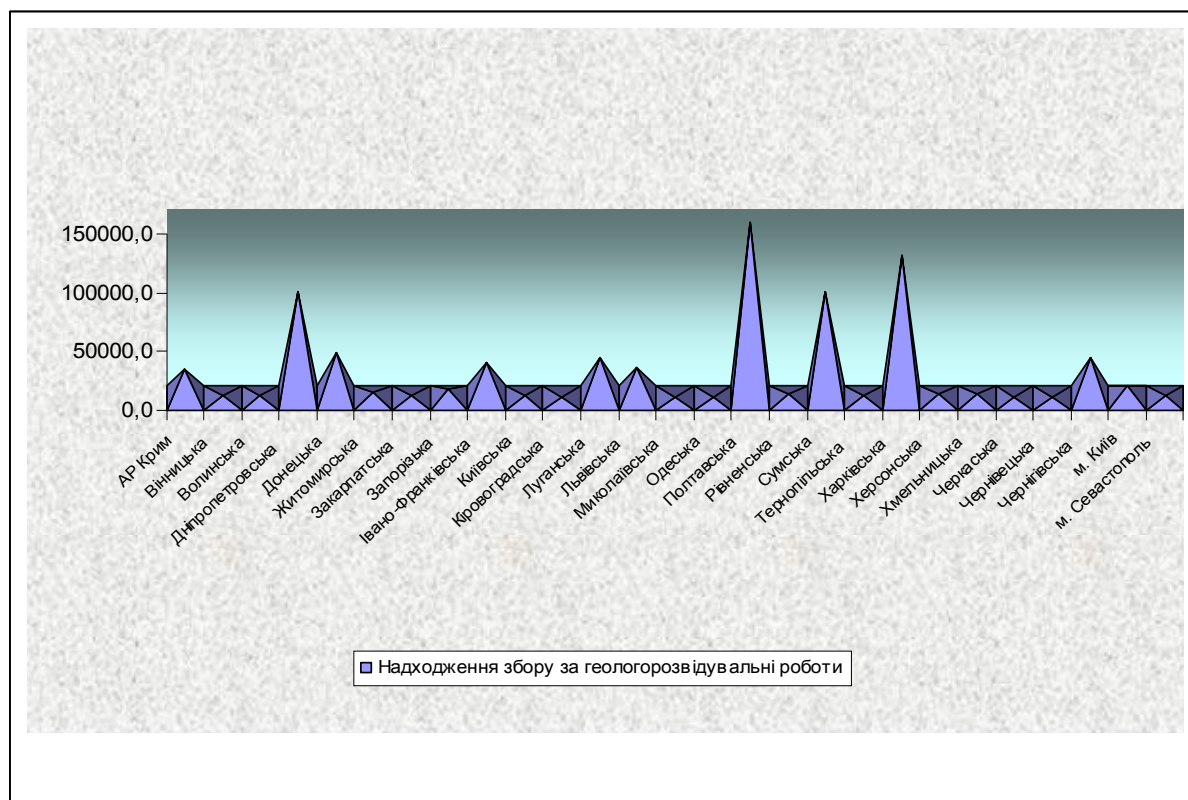

Рисунок 4. Фактичні надходження до державного бюджету збору за геологорозвідувальні роботи по регіонах у 2007 році

У 2006 р. частка рентних платежів за видобування вуглеводнів у доходах бюджету становила 3,0%. У 2007 р. зросли ставки рентних платежів, і їх частка у бюджеті склала 3,71% (див. рис. 1). Фактично ж у 2007 р. було сплачено 84,8% рентних платежів за видобування вуглеводнів від обсягу запланованого. Надходження до державного бюджету рентних платежів за видобуток нафти становило 3,38 млрд. грн., за газовий конденсат – 0,86 млрд., за природний газ – 0,71 млрд. грн. (див. рис. 2).

У регіональному розрізі найбільші обсяги рентних платежів у 2007 р. надійшли із Сумської (1964,0 млн. грн.), Полтавської (939,3 млн.), Чернігівської (610,3 млн.), Івано-Франківської (564,6 млн.) та Харківської (514,4 млн. грн.) областей.

У 2008 р. зросли ставки рентної плати за нафту та газовий конденсат (Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” № 309-VI від 3 червня 2008 р.). Частка ж рентної плати за видобування вуглеводнів у доходах бюджету у 2008 році знизилась до 3,0% (див. рис. 1). За I півріччя 2008 р. вже надійшло до бюджету 3,6 млрд. грн. відповідних платежів, або 52,9%. Фактичні надходження за січень-червень 2008 р. платежів за видобування нафти становили 2,27 млрд. грн., за газовий конденсат – 0,8 млрд. грн., за природний газ – 0,55 млрд. гривень.

За даними Колегії Рахункової палати України (за станом на 23 червня 2008 року) планове завдання з надходження рентних платежів у 2006 р. не виконано по Полтавській області на суму 54,5 млн. грн., а у 2007 р. по Харківській (на 236,9 млн. грн.) та Полтавській областях (на 611,6 млн. грн.). Невиконання планових завдань пов'язано з тим, що державні органи влади не забезпечили ефективної системи планування, належного адміністрування та дієвого контролю за повнотою їх надходження.

Екологічні платежі. Екологічні платежі, які сплачують гірничодобувні підприємства, становлять значну частку відповідних платежів у цілому (більше як 21% пред'явлених платежів у 2006–2007 роках). Частка фактично сплачених платежів підприємствами добувної промисловості коливається в межах 65–89% (у 2002 р. сплачено 64,8%, у 2007 р. – 88,3%).

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2003 року № 402 „Про внесення змін у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору” були змінені нормативи збору за забруднення навколишнього природного середовища та запроваджено з 2003 року застосування коефіцієнтів до нормативів цього збору. Так, у 2003 році коефіцієнт становив 0,8, 2004 – 1, 2005 – 1,082, у 2006 р. – 2,373.

Відповідно до цих змін було пред'явлено екологічних платежів гірничодобувним підприємствам: 60,0 млн. грн. у 2003 р. (порівняно з 52,0 млн. грн. у 2002 р.); 73,4 млн. грн. у 2004 р. Значно зросли платежі у 2006 р. – 188,6 млн. грн., що у 2,3 рази більше, ніж у 2005 р. (рис. 5).

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2006 року № 1423 “Про внесення зміни у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору та визнання таким, що втратив чинність, пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2003 року № 402” з 1 січня 2007 року запроваджено індексацію нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища (з урахуванням індексу споживчих цін за попередній рік). У 2007 р. пред'явлені екологічні платежі підприємствам добувної промисловості становили 205,7 млн. гривень.

Фактично ж сплачено гірничодобувними підприємствами значно менше від пред'явлених платежів (див. рис. 5). Так, у 2003 р. фактично сплачено екологічних платежів у 1,6 разів більше, ніж у 2002 р. У 2005 р. зросли надходження у 1,4 раза; у 2006 р. – більш ніж у 2 рази, у 2007 році – у 1,2 раза. За період з 2002 по 2007 рік збільшився фактичний обсяг надходжень – з 33,7 млн. грн. до 181,7 млн. гривень.

Фактично сплачено гірничодобувними підприємствами зборів за забруднення навколишнього природного середовища у 2006 р. 143,9 млн. грн. (98,7% від обсягу екологічних платежів), у 2007 р. – 181,2 млн. грн. (99,7% відповідно); штрафів за адміністративні правопорушення в галузі охорони природи – 0,51 млн. грн. (або 0,35%) та 0,25 млн. грн. (0,13% від обсягу екологічних платежів); позовів про відшкодування збитків, заподіяних

порушеннями природоохоронного законодавства, – 1,42 млн. грн. (0,97%) та 0,27 млн. грн. (0,15%) відповідно.

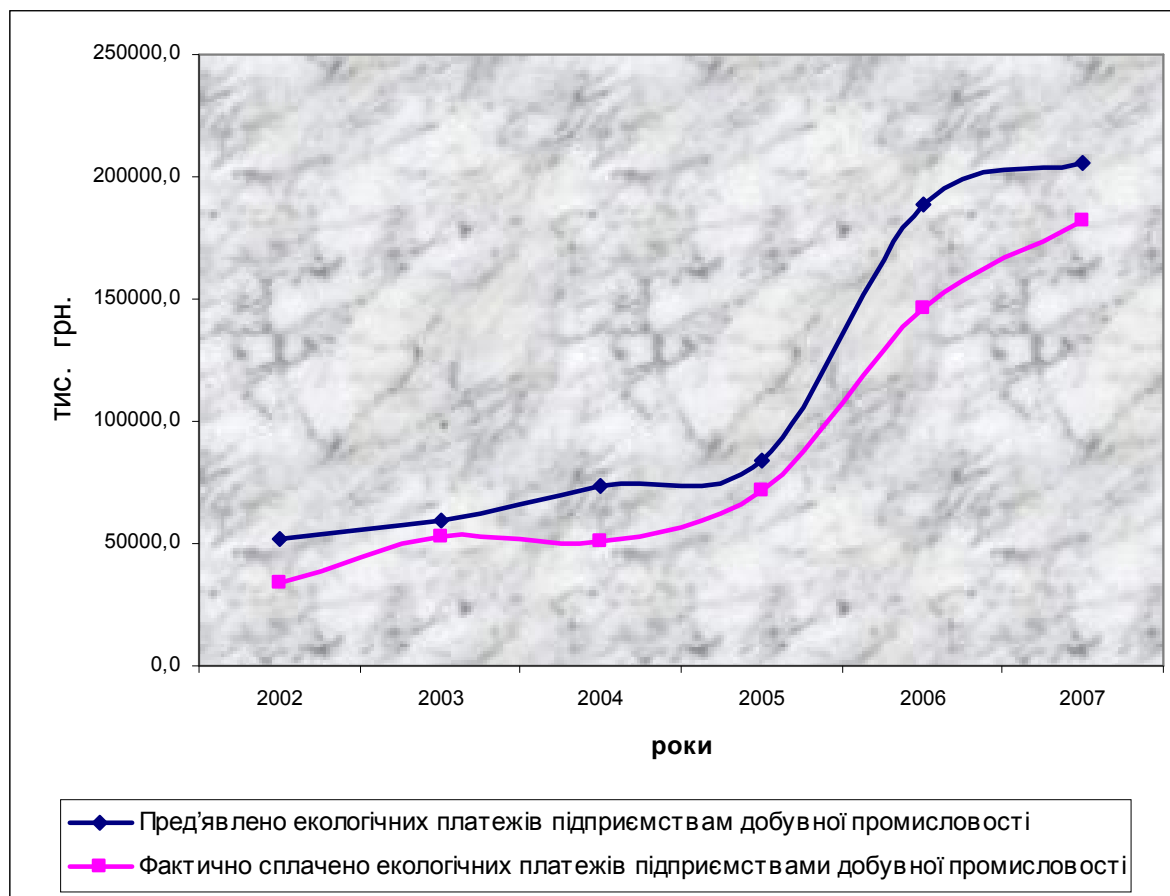

Рисунок 5. Податкові зобов'язання гірничодобувних підприємств за забруднення навколишнього природного середовища

Згідно із змінами, внесеними постановою № 1317 від 14 листопада 2007 р. “Про доповнення додатка 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору”, індексації підлягають проіндексовані нормативи збору за станом на 31 грудня 2007 року, до яких у 2008 році застосовується індекс споживчих цін за 2007 рік.

За даними Міністерства вугільної промисловості України вуглевидобувними підприємствами Мінвуглепрому сплачено зборів за забруднення навколишнього природного середовища у 2006 р. на суму 27,6 млн. грн., що становить 19,17% від загальної суми зборів, сплачених підприємствами добувної промисловості, та 54,88% від суми зборів за забруднення, сплачених підприємствами, які видобували паливно-енергетичні корисні копалини. У 2007 р. до бюджету надійшло відповідних зборів на суму 30,1 млн. грн., або 16,64% від сплачених зборів підприємствами добувної промисловості та 52,70% від суми цих зборів при видобуванні паливно-енергетичних корисних копалин. Проблема дієвості екологічних платежів та їх вплив на собівартість вугілля розглядалась автором у роботі [5].

Не завжди збігаються дані звітів, поданих Державним комітетом статистики України та міністерствами. Так, за даними Держкомстату України вуглевидобувним підприємствам Мінвуглепрому України у 2007 р. пред'явлено зборів за забруднення навколишнього природного середовища 39,6 млн. грн., сплачено – 25,1 млн. грн. Пред'явлено даним підприємствам штрафів за адміністративні правопорушення в галузі охорони природи 0,19 млн. грн., сплачено – 0,03 млн. грн.; позовів про відшкодування збитків, заподіяних порушеннями природоохоронного законодавства, – 0,032 млн. і 0,019 млн. грн. відповідно.

Непорозуміння викликає термін *пред'явлені платежі*, тому що між пред'явленими (ким?) і фактично сплаченими випадає ланка *нараховані платежі*. Термін *пред'явлені* використовується Державним комітетом статистики України й під ним розуміють платежі *нараховані*. Не згодні з тлумаченням *пред'явлені платежі* й фахівці Інформаційно-довідкового департаменту Державної податкової служби України.

Отже, у зв'язку із збільшенням нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища та їх індексації зросли обсяги надходжень до бюджету. Проте сплачуються вони не в повному обсязі. Удосконаленням системи екологічних платежів займаються фахівці Відділу еколого-економічного розвитку Департаменту стратегічного планування Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, які внесли свої пропозиції у проект нового Податкового кодексу.

Таким чином, підвищення базових нормативів платежів за користування надрами для видобування корисних копалин, проведення індексації нормативів платежів за користування надрами, індексації нормативів зборів за геологорозвідувальні роботи, збільшення ставок рентних платежів, індексації зборів за забруднення навколишнього природного середовища сприяли збільшенню надходжень до бюджету в останні роки. Але незважаючи на певне зростання фактичних надходжень платежів від гірничодобувних підприємств до бюджету, доцільним є їх подальше реформування й встановлення таких нормативів, які б реагували на зміни в ринковій економіці.

Література

1. *Природно-ресурсні платежі в доходах бюджету. Шляхи вдосконалення* / Міщенко В.С., Коваль Я.В., Хвесик М.А., Кучер О.А. // *Фінанси України*. – 2007. – № 12. – С. 27–37.
2. *Матюха В.В. Гірничя рента та методика її оцінки* // *Актуальні проблеми формування рентної політики в сучасних умовах: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2007 р.: У трьох частинах*. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – Ч. 2. – С. 44–49.
3. *Реструктуризація мінерально-сировинної бази України та її інформаційне забезпечення*. – К.: Наукова думка, 2007. – 347 с.
4. *Разовский Ю.В. Горная рента*. – М.: ОАО "НПО "Изд-во "Экономика", 2000. – 221 с.
5. *Сухіна О.М. Дієвість екологічних платежів та їх вплив на собівартість вугілля* // *Актуальні проблеми формування рентної політики в сучасних умовах: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2007 р.: У трьох частинах*. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – Ч. 3. – С. 227–235.

*Н.О. ФЕДЯЙ**Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ

Екологічний стан рекреаційних територій міських агломерацій є одним із найважливіших чинників якості життя та здоров'я міського населення і тому потребує особливої уваги як об'єкт невиснажливого природокористування та відповідного управління. При цьому якість довкілля таких територій безпосередньо зумовлюється екологічною ефективністю комплексу інструментів організаційно-економічного механізму (ОЕМ) регулювання їх розвитку.

Варто зазначити, що нині понад 67% населення України проживає в містах, сконцентрованих на 2,5% загальної площі нашої країни. Місто сьогодні – основний плацдарм формування соціального, економічного, культурного й трудового потенціалу країни, а міське населення – той ресурс (продуктивна сила), на вирішенні питань щодо життєзабезпечення якого та прогресивного розвитку мають бути сфокусовані зусилля наукової спільноти в контексті завдання збереження капіталу здоров'я як основної складової людського капіталу, визначеного стратегією Концепції сталого розвитку [1]. Необхідність у зниженні антропогенного й техногенного тиску на рекреаційні території потребує результативних трансформацій ОЕМ з урахуванням того, що такі території забезпечують нормальний перебіг процесу відтворення робочої сили.

Слід зазначити, що проблематикою використання земель рекреаційних територій міських агломерацій та ОЕМ регулювання їх розвитку займається велика кількість науковців різних галузевих напрямів. Так, питання щодо землекористування на локальному (місцевому) рівні, в тому числі і земель рекреаційного призначення як категорії земель великого промислового міста, розглядаються вченими переважно з двох позицій.

По-перше, управління рекреаційними територіями локального та регіонального рівня в системі просторової організації мережі рекреаційних територій, що передбачає розгляд суто рекреаційних властивостей таких територій, незважаючи на особливості їх розташування та значення для міських агломерацій (наукові праці П.В. Гудзя, Ю.П. Гуменюка, В.М. Юткіна, І.Н. Петренка).

По-друге, території-зони відпочинку як категорії міських земель, що передбачає вивчення та дослідження рекреаційних територій, методів і систем управління ними в комплексі з іншими територіями міських агломерацій (наукові роботи І.К. Бистрякова, Л.Я. Новаковського, В.О. Льонця, М.А. Хвесика, А.М. Плешкановської).